

raxbarigina bo'lib qolmay, uning repertuarini yaratuvchisi hamdir. Uning ijodiy boyligi O'rta Osiyo va Qozog'iston xalqlarining 50 dan ortiq original va qayta ishlangan qo'shiqlarini o'z ichiga oladi. Aktiv konsert faoliyati va xor musiqasi targ'ibotchiligi uchun 1982 yilda O'zbekiston televideniye va radiosi xori Respublikada xizmat ko'rsatgan kollektiv nomiga sazovor bo'ldi [3:46].

Keyingi yillar davomida respublikamizda bolalar xori keng rivojlanib, o'z ijrochilik mahoratini oshirib kelmoqda. Har yili respublikada o'tkaziladigan an'anaviy «San'at bayrami» ko'rik-konkursi musiq va umumta'lim maktablarining ko'pdan ko'p xor kollektivlarini jalb qilmoqda. O'zbekistonda yetakchi bolalar xor kollektivlaridan biri respublika xalq artisti, bir qancha mukofotlar sohibi Sh. Yermatov rahbarligidagi O'zbekiston televideniyesi va radiosi «Bulbulcha» milliy bolalar xoridir. Bu xor kollektivi Moskva, shuningdek Yugoslaviya, Finlyandiyada

ijrochilik mahoratini muvaffaqiyat bilan namoyish qilgan. Musiq bilim yurtlarida, madaniyat texnikumlarida, pedagogika bilim yurtlarida, pedagogika institutlarida, madaniyat va san'at instituti va konservatoriyada ko'plab xor kollektivlari mavjud. Har yili Toshkentda konservatoriyada shahar xor kollektivlarining «Xor musiqasi haftaligi» ko'rigi o'tkazildi. O'zbekiston kompozitorlari xor musiqasining turli janrlarida ijod qilib muvaffaqiyatga erishmoqda. A.Hamidov rahbarligidagi O'zbekiston davlat filarmoniyasi qoshidagi xor kapellasi, B.Umidjonov rahbarligidagi O'zbekiston televideniyesi va radiosi xor kollektivi, M.Burhonov, I.K.Akbarov, S.Boboyev, M.Nasimov, N.Zokirov, M. Bafoyev kabi o'zbek kompozitorlari bilan ijodiy hamkorlikda ish olib bordilar. O'zbekiston xor san'ati rivojida bu o'zgarishlarga qaramay, respublika xor san'ati arboblari oldida katta vazifalar turibdi.

Adabiyotlar

1. 2017 – 2021yillarda O'zbekiston respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi. T. – 2017 PF-4947-son.
2. Sharafiyeva N. Xorshunoslik-T. G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti. -T.: 1987
3. Jumayeva L.X. O'zbek xor musiqasi tarixidan. -T.: 2000
4. Kozimov J. Xor dirijyorligida murakkab o'lchovlarni o'rganish uslublari. Uslubiy qo'llanma. –Samarqand: 2013.

РЕЗЮМЕ

Musiq darsi asosiy faoliyat turlaridan biri sifatida jamoa bo'lib kuylash, ya'ni xor san'ati hisoblanadi. Dirijyorlik san'ati musiq faoliyatining takrorlanmas, yorqin, ommaviy muhim mutaxassislik turlaridan biri hisoblanadi. Bu san'at turini egallash uchun yuqori eshitish qobiliyati, musiq xotirasi, ritmni his qilish, tembr kabi malakalarga ega bo'lish lozim bo'ladi.

РЕЗЮМЕ

Одним из основных направлений занятий музыкой является групповое пение, то есть хоровое искусство. Дирижирование - одна из важнейших специальностей музыкальной деятельности. Чтобы овладеть этим видом искусства, необходимо обладать высоким слухом, музыкальной памятью, чувством ритма и тембра.

SUMMARY

One of the main areas of music lessons is group singing, that is, choral art. Conducting is one of the most important specialties in musical activity. To master this kind of art, you need to have a high ear, musical memory, a sense of rhythm and timbre.

ЁШ ГИМНАСТИКАЧИ ҚИЗЛАРНИНГ ХОРЕОГРАФИЯ МАШҚЛАРИ ОРҚАЛИ МАХСУС ХАРАКАТ ТАЙЁРГАРЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

И.С.Хайтметов – катта ўқитувчи

Ўзбекистон давлат жисмоний тарбия ва спорт университети

Таянч сўзлар: хореография, жисмоний тайёргарлик, техник тайёргарлик, мажмуа, назорат синовлари.

Ключевые слова: хореография, физическая подготовка, техническая подготовка, комплекс, итоговые экзамены.

Key words: choreography, physical training, technical training, final exams.

Тадқиқотнинг долзарблиги: Президентимиз Ш.М.Мирзиёевнинг 2017 йил 3 июндаги ПК-3031-сонли жисмоний тарбия ва оммавий спортни янада ривожлантириш чора тadbирлари тўғрисидаги Қарори асосида жамиятимизда соғлом турмуш тарзини шакллантириш, аҳолининг, айниқса, ёш авлоднинг жисмоний тарбия ва оммавий спорт билан мунтазам шуғулланиши учун замон талабларига мос шарт-шароитлар яратиш, соғлом авлодни камол топтириш, таълим тарбия беришни аста-секин муваффақиятли амалга ошириш, жамиятни ривожлантиришда муҳим ижтимоий, иқтисодий ва сиёсий вазифалардан бири бўлиб хизмат қилади [1,2].

Асосий эътибор гимнастикачи қизларнинг, хореографик машқларни бажариш техникасини тўғри ўзлаштириш кўникмаларига қаратилади. Мусобақа машқларини бажариш уларнинг юқори эстетик даражаларини намоён қилиш қобилиятига ҳам [3,4] таъсир кўрсатади.

Лекин, ўтказилган педагогик кузатувлар, гимнастикачилар билан ўқув-тренировка машғулотларининг мазмун ва структураси бўйича машғулот тайёрлов ва якуний қисмида тренер томонидан қўлланилаётган машқлар тўпламидан секин-аста юқори хореографик машқларнинг катта қисми йўқолиб бораётганини кўрсатди [1,2].

Шунинг учун тренировка машғулотлари қисмларида хореографиянинг қадди-қоматнинг самарали шаклланиш воситалари, ҳаракатнинг ифодавийлиги ва улар асосида

юқори баҳоланадиган комбинацияларни босқичма-босқич кўриш (яккаўп ва эркин машқларда) ва уни энг юқори даражадаги мусобақаларда намоён қилишда кўринади. Юқоридагиларни инобатга олган ҳолда, методик асосланган хореография воситаларини ёш бадий гимнастикачиларни тайёрлаш амалиётида қўллаш ва ишлаб чиқиш муаммолари долзарб ва амалда мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз [1,3,4].

Тадқиқотнинг мақсади: БЎСМда ёш гимнастикачиларнинг махсус ҳаракат тайёргарлигини, хореографик рақс элементлари орқали, машғулотларни ўқув-тренировка жараёнида шакллантириш ва тарбиялаш.

Тадқиқотнинг вазифаси. ёш гимнастикачиларнинг, БЎСМда комплексли хореографик тайёрлов дастурини тажрибада асослаш.

Тадқиқотни ташкил қилиш. Педагогик кузатувлар ва назорат синовлари Чирчиқ шаҳридаги БЎСМда ўтказилди.

Тадқиқот натижалари ва уларнинг муҳокамаси. Махсус жисмоний тайёргарлик – жисмоний сифатларни тарбиялашга ва мукаммаллаштиришга хизмат қилади ҳамда гимнастика машқлари техникасини муваффақиятли бажаришга ва уни такомиллаштиришга имконият яратади.

Махсус жисмоний тайёргарликда чидамликни, тезкорликни, эгилувчанликни, кучни ва координацион ҳаракатларни тарбиялаш назарда тутилган. Гимнастикачи қизларнинг жисмоний сифатлари даражасини оптимал ривожлантиришни ҳисобга олиш лозим.

Шуғулланувчи қизларнинг махсус жисмоний тайёргарлик даражасини ўлчаш мақсадида қуйидаги тестларни бердик:

1. Эгилувчанлик учун – кўприкчани ҳосил қилиш бир оёқ олдинда-юқорида. (кўл кафтидан таянган оёқ кафтигача бўлган масофа ўлчанади)

2. Мувозанат учун – оёқ учиди, бир оёқ ёнга мувозанат саклаш, қўллар юқорида. (оёқларни ушлаш вақти ўлчанади)

3. Куч учун – Гимнастика деворида оёқларни тўғри бурчак остида кўтариш. (оёқларни кўтариш сони ҳисобланади)

4. Сакровчанлик учун – керилган оёқ ҳолатидан қўлларни силтаб юқорига сакраш. (сакраш баландлиги ўлчанади)

5. Тезкорлик учун – Энгашиб оёқларни ушлаш ҳолатидан, қўлларга таяниб ётиш ва қайтиш. (10 секунд давомида бажарилган сони ҳисобланади)

Тажрибадан олдин берилган қизларнинг махсус жисмоний тайёргарлик даражасини ўлчаш учун берилган тест натижаларидан кўриниб турибдики тажриба ва назорат гуруҳида ҳам деярлик бир хил натижа. Эгилувчанлик ўртача ҳисобда тажриба гуруҳида 55,0 см бўлса, назорат гуруҳида 55,8 смни кўрчатмоқда. Мувозанат ушлаб туриш вақти эса тажриба гуруҳида 3,8 секунд бўлса, назорат гуруҳида эса 3,7 секунд, куч учун берилган гимнастика деворида оёқларни тўғри бурчак остида кўтариш сони тажриба гуруҳида 10,6 марта, назорат гуруҳида ҳам 10,6 мартани кўриш мумкин. Сакраш баландлиги эса тажриба гуруҳида 35,17 см, назорат гуруҳида 35,24 сантиметрни ташкил этди. Тезкорлик учун энгашиб оёқларни ушлаш ҳолатидан, қўлларга таяниб ётиш ва

қайтиш ҳаракатини 10 секунд ичида тажриба гуруҳидаги қизлар 1,8 марта, назорат гуруҳидаги қизлар эса 1,6 марта бажаришди (1-жадвал).

Демак кўриниб турибдики тажриба ва назорат гуруҳларининг тажрибадан олдинги кўрсаткичлари бир биридан унчалик фарқ қилмайди. Иккала гуруҳнинг қизлари бир хил махсус жисмоний тайёргарлик даражасига эга.

1-жадвал. Тажриба ва назорат гуруҳларида тадқиқотдан олдин ва кейинги шуғулланувчи қизларнинг махсус жисмоний тайёргарлик даражасини ўлчаш натижалари

Гуруҳлар		Эгилувчанлик	Мувозанат	Куч	Сакровчанлик	Тезкорлик
Нazorат гуруҳи	Тадқиқотдан олдин	55,7	3,7	10,6	35,24	1,6
Тажриба гуруҳи	Тадқиқотдан олдин	55,0	3,8	10,6	35,17	1,8

Гимнастиканинг спорт турларида тайёргарлиكنинг спорт-техник критерияларининг кўрсаткичи иккитадир. Шундан келиб чиқиб, биз тажрибанинг натижаси сифатида қуйидаги натижаларни кўриб чиқамиз:

Умумий машқлар ҳажмининг кўрсаткичи тажриба гуруҳи гимнастикачилари таянч ёнида ўқув-тренировка машғулотлари жараёнида ўртада ва тадқиқ этилаётган кўпкураш турларида ўзлаштирган тренировка жараёнида назорат гуруҳининг кўрсаткичларидан тажриба гуруҳининг кўрсаткичлари сезиларли даражада ошди (2 жадвал).

2-жадвал. Синалаётган гимнастикачилар гуруҳининг хореографик ва махсус-ҳаракатланиш бўйича ўзлаштирилган машқларнинг умумий сони

Кўпкураш турлари	Тажриба гуруҳи				Назорат гуруҳи				t ₀₅
	9 ёш	10 ёш	11 ёш	жами	9 ёш	10 ёш	11 ёш	жами	
Махсус-ҳаракатланиш тайёргарлиги									
Хореография	32	17	15	64	22	10	7	39	P<0,01
Махсус-жисмоний тайёргарлик									
Эпчиликка машқлар	13	9	9	31	7	5	5	17	P<0,01
Координа- цион машқлар	21	17	15	53	13	9	7	29	P<0,05
Тезлик ва сакровчанликка машқлар	15	13	11	39	9	8	6	23	P<0,05
Қайишқокликка	12	8	7	27	7	5	3	15	P<0,05
Жами	61	47	42	150	36	27	21	84	P<0,05
Жами	93	64	57	214	58	37	28	123	P<0,01

Машғулотлар БЎСМда ҳафтасига 3 мартадан олиб борилди. Ушбу мажмуалар эса ташкилий услубий кўрсатмаларга асосан ҳар бир машғулотда берилди. Тадқиқот гуруҳига ушбу мажмуалар 6 ой давомида берилди.

Тадқиқот якунида тажриба ва назорат гуруҳида шуғулланувчи қизларнинг махсус жисмоний тайёргарлик даражаси текшириб кўрилди.

Юқорида айтилганларга таянган ҳолда жадвал (1) ва жадвал (2) келтирилган мисолларни ҳисобга олганда тажриба жараёнида олинган маълумотларни солиштириб қуйидаги хулосага келиш мумкин:

- бошида илгари сурилган тадқиқот гипотезаси 9-11 ёшли гимнастикачиларни хореографик машқларга ўқитиш мақсадида ўқув-тренировка жараёнини кўриш мумкинлиги ҳақида ўзининг амалий тасдиғини топди;

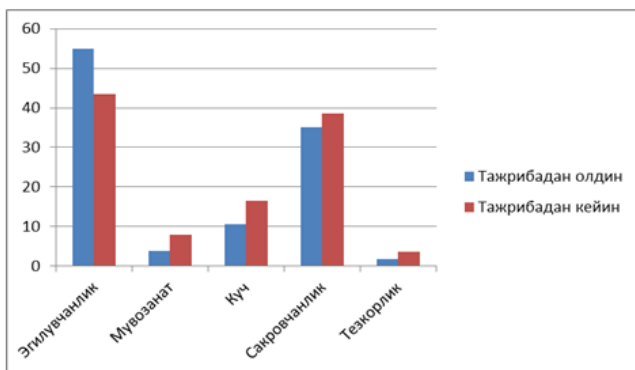
- таклиф этилган етилириб-ривожлантирувчи комплекслар махсус-ҳаракатланиш комплекслари ва

махсус-жисмоний сифатларни ўқув-тренировка машғулотлари жараёнида ривожлантиришга имкон беради;

- хореографик тайёргарлик воситаларини рационал тақсимлаш, шунингдек йил бўйича дастурий ўқув методларини эффектив қўллаш нафакат хореографик машқларнинг катта ҳажмини муваффақиятли ўзлаштиришга балки энг асосийси эстетик жиҳатдан оқилона мусобақавий комбинацияларни эркин машқларда яқкачўп тахтада шакллантиришга имкон беради .

Лекин ўқув-тренировка жараёнининг тажрибада тасдиқланган ва самарали тавсия этилган хореография машқлари эстетик воситалар сифатида ўргатиш метод ва воситалари шунингдек махсус-ҳаракатланиш сифатларини ривожлантириш фақат назорат ва расмий мусобақаларда текшириш мумкин бўлди, мустақил экспертлар гуруҳи БЎСМ тренерлари ва етакчи хореографларни таклиф этган ҳолда.

1-расм. Тажриба гурухининг тадқиқотдан олдин ва тадқиқотдан кейинги олинган натижалари динамикаси

Адабиётлар

1. Ўзбекистон республикаси Президентининг 2017 йил 3 июндаги “Жисмоний тарбия ва оммавий спортни янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-3031-сонли қарори.
2. Хайтметов И.С. Гимнастиканинг спорт турларида хореографик машқларни ўтказиш услубиёти. Ўқув-услубий қўлланма –Т.: «Фан ва технология», 2016, 130-б.
3. Хайтметов И.С. “Sport pedagogik maxoratini oshirish” (Badiiy gimnastika) Xoreografik mashqlarni oʻtkazish uslubiyoti Oʻquv-qoʻllanma –Т.: « Davr matbuot savdo», 2020, 176-б.
4. Эштаев А.К. Спорт гимнастикаси машғулотининг назарий асослари. Услубий қўлланма. -Т.: ЎДЖТИ нашриёт-матбаа бўлими, 2009. 113-б.

РЕЗЮМЕ

Илгари сурилган тадқиқот гипотезаси 9-11 ёшли гимнастикачи қизларни ўқув-тренировка жараёнида хореографик машқларга ўргатиш ўзининг амалий тасдиғини топди.

РЕЗЮМЕ

Предложенная гипотеза исследования нашла практическое применение при обучении гимнасток 9-11 лет хореографическим упражнениям во время тренировок.

SUMMARY

The hypothesis of the research proposed earlier has found practical application in teaching 9-11 year old gymnasts to choreographic exercises during training

ОЛИЙ ТИББИЙ ТАЪЛИМНИНГ УМУМИЙ ТЕНДЕЦИЯЛАРИ ВА ҚОНУНИЯТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ПЕДАГОГИКА ФАНИНИНГ ЎРНИ

М.Р.Кадилова – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори, доцент
Фаргона жамоат саломатлиги тиббиёт институти

Таянч сўзлар: тиббий таълим, тиббиёт педагогикаси, тиббий маданият, касбий маданият, профессионализм, модернизация, мотивацион мезон, когнитив мезон, фаолиятли мезон, шахсий мезон.

Ключевые слова: медицинское образование, медицинская педагогика, медицинская культура, профессиональная культура, профессионализм, модернизация, мотивационный критерий, когнитивный критерий, критерий деятельности, личностный критерий.

Key words: medical education, medical pedagogy, medical culture, professional culture, professionalism, modernization, motivational criterion, cognitive criterion, activity criterion, personal criterion.

Бугун мамлакатимизда миллий тиббий таълим соҳасини модернизация қилиш, тиббий таълимга халқаро таълим стандартларини жорий қилиш бўлажак шифокорларни аҳоли саломатлигини муҳофаза этишга ўргатиш бўйича комплекс илмий тадқиқотлар олиб бориш, шунингдек, тиббий таълимда таълим олаётган ёшларга маънавий – маърифий самарали тизимини яратиш бўйича изчил ишларни амалга ошириш масалалари Президентимиз Ш.Мирзиёев томонидан қабул қилинаётган қарор ва фармонларда ўз аксини топмоқда.

2017 – 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши Ҳаракатлар стратегияси ҳамда 2019 – 2025 йилларда Ўзбекистон Республикасининг соғлиқни сақлаш тизимини ривожлантириш концепцияси вазифасига мувофиқ, шунингдек, тиббиёт ва фармацевтика таълими ва илм – фан тизимини янада такомиллаштириш, унинг амалий соғлиқни сақлашга интеграция қилинишини таъминлаш ҳамда тиббий ёрдам кўрсатиш даражасини ошириш мақсадида:

бирламчи тиббиёт – санитария ёрдами муассасалари учун умумий амалиёт врачлари ичида эҳтиёж юқори бўлган тор мутахассисликлар бўйича шифокорларни тайёрлашни ташкил этиш;

тиббиёт ва фармацевтика кадрларини тайёрлаш ва

узлуксиз касбий таълимини жараёнларига ўқитишнинг кредит – модул тизимини жорий этиш;

тиббиёт ва фармацевтика кадрларинг малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш тизимининг марказлаштирилишига барҳам бериш, уларнинг узлуксиз касбий таълим билан тўлиқ қамраб олинишини таъминлаш;

тиббиёт ва фармацевтика кадрларини қайта тайёрлаш ва малака ошириш курсларида ўқитиш жараёнларини мониторинг қилиш ва шахсий ҳисобга олишни таъминлаш;

тиббиёт ва фармацевтика илм – фанини, шунингдек, соғлиқни сақлаш соҳасидаги инновацияларни жаҳон даражасигача ривожлантириш, уларни илмий майдонига интеграция қилинишини таъминлаш;

кадрлар тайёрлаш, таълим, илм – фан ва амалиётни интеграция қилишнинг узлуксизлигини таъминлаш мақсадида тиббиёт ва фармацевтика муассасаларининг клиникалари, ўқув – ишлаб чиқариш базаларини ривожлантириш [1].

Юқорида қўйилган вазифалардан келиб чиқиб бугун биз тиббий таълимда ўқув – тарбия жараёнини ташкил қилишда замонавий тенденцияларга ёндошишимиз талаб этилади ҳамда тиббиётда педагогиканинг ўрни ва аҳамиятини таҳлил қиламиз.